

F11

inte bara flygplan

Text till en bildutställning om flottiljen, människorna och dess plats i bygden, som visats vid två tillfällen i Nyköping.

Förord

Utställningen *F 11 – inte bara flygplan* har tagits fram för att visa en annan sida av den nu nedlagda flygflottiljen F 11 än de vanliga bilderna av alla de flygplan som under fyrtio år hörts i luften runt Nyköping. Utställningen vill ge en bild av F 11:s betydelse för orten och samspelet mellan flottiljen och den omgivande bygden.

Ett förhållande som flottiljens förste chef övlt Birger Schyberg framhöll betydelsen av. *”Det är många faktorer, som i fredstid skapa den arbetsglädje, utan vilken effektivt utbildningsarbete icke är möjligt. En av dessa – och långt ifrån den minst betydelsefulla – är, att förhållandet mellan krigsmaktens personal och det civila samhället, såväl institutioner som de enskilda individerna, är gott”*

Utställningen handlar därför mest om människor, och många människor utan uniform. Flottiljen var under sin tid arbetsplats för en stor mängd människor som inte bar uniform och som därför till stor del rekryterades från närliggande trakter. Många av männen i uniform kom däremot från andra delar av landet och kom med nytt blod till både flottiljen och Nyköping. Men flottiljen var inte bara en av ortens större arbetsgivare, dess verksamhet påverkade bygden runt omkring på en rad olika områden, till såväl nytta som nöje. För cirka 15 000 värnpliktiga blev den också deras andra hem under ett år.

Bilderna i utställningen visar personer och händelser från sexton olika områden ur flygflottiljen F 11:s historia vid sidan av flygplanen. Detta programblad ger en fylligare förklaring till bilderna.

Samtliga bilder i utställningen har hämtats ur F 11 Museums egna bildarkiv. Originalnegativ saknas till samtliga, vilket i viss mån påverkar bildkvaliteten.

Texter har delvis hämtats från:

- Södermanlands museums rapport nr 5 *Kungl. Södermanlands flygflottilj F 11.*
- Boken *Över land och hav*, av Gösta Norrbom och Bertil Skogsberg.

Medförfattare till texterna är:

Axel Carleson, Märta Ek, Åke Ryberg, Gunnar Vieweg

Innehåll

1	F 11 förlägges till Nyköping	4
2.	Uppbyggnaden	5
3.	Musikkåren	6
4.	Parader och fanöverlämningar	7
5.	Flygdagar	8
6.	Flottiljaftnar, lucia o.l.	9
7.	Kungar, prinsar och skolbarn	10
8.	Civilanställda	11
9.	Värnpliktiga	12
10	Flyglottorna	13
11	Flygpojkar	14
12.	Mässar, nu till för alla	15
13.	Idrott	16
14.	F 11 och civila klubbflyget	17
15.	I samhällets tjänst	18
16.	Nedläggningen	19

1. F 11 förlägges till Nyköping

Redan under flygets barndom besöktes Nyköping av aviatörer. Så t ex hösten 1912 blev den då så kände flygaren Olle Dalbeck tvingad av snöoväder att landa strax norr om staden på sin flygning mellan Köpenhamn och Stockholm. Olle Dalbeck menade med sin landning att han såg ett förebud till den avlägsna tid, *då hangarer kommer att välkomna post- och personalaeroplanen, som där söka nödhamn*. År 1914 kom en anmodan till Nyköping från den kände flygpionjären Dr Enock Thulin, att staden borde anlägga ett flygfält i grannskapet. Det var ett upprop kallat *En ovärderlig hjälp åt flyget* och i detta manade han städer och kommuner till *Skapandet av ofarliga landningsplatser för flygmaskiner*. Men Nyköping skapade då ingen landningsplats. Efter första världskriget blev Nyköping aktuell för en landflygplats. Det var arméflygväsendet som skulle kunna tänka sig att anlägga ett flygfält i Nyköpings närhet. I en militär utredning kallad *Särskilda åtgärder under tiden för flygvapnets uppsättande*, föreslogs att förläggning av militärflyget och därmed sammanhängande anordningar skall ske på militärens mötesplatser som t ex Malmen, Boden osv. Men därutöver skulle det också anläggas flygfält för tillfälligt bruk på vissa platser och där återfanns Nyköping. Om något sådant flygfält verkligen kom till stånd i Nyköpingstrakten är emellertid oklart. Däremot vet man att både civila och militära flygplan vid vissa tillfällen har varit förlagda på olika platser runt Nyköping, som t ex vid Stora och Lilla Kungsladugården. Flygfälten kunde vid denna tid vara väl så enkla och oftast utnyttjades för tillfället rekognoserade klövervallar, stubbåkrar osv, samt under vintertid isbelagda sjöar. När andra världskriget stod för dörren hösten 1939 intensifierades den militära flygfältsutbyggnaden. Som en följd av detta påbörjades 1939 iordningsställande av ett nytt krigsflygfält vid Skavsta. Detta fält skulle då tillsamman med det civila fältet Stigtomta och krigsflygfältet Enstaberga ingå i en tregrupp av flygplatser. 1940 års lagtima riksdag beslöt därefter om uppsättning av fjärrspaningsflottiljen F 11. Det färdigställda krigsflygfältet vid Skavsta togs då i anspråk för det nyuppsatta fjärrspaningsförbandet F 11. Nu äntligen fick Nyköping sitt flygfält och tillika militärförläggning och den nya flottiljen F 11 invigdes 14/10 1941.

Flottiljen hälsades av länets och stadens representanter med mycket stor entusiasm. Man blev verkligen glad och stolt över sin nya militärförläggning och genast kändes samhörigheten med det unga livskraftiga vapnet ute på Skavsta.

2. Uppbyggnaden

Skavstafältet låg på en tallhed och ägdes av några mindre gårdar. Den största av gårdarna hette Skavsta, som blev det bestående namnet på flygfältet. Fältet försågs från början med tre asfalterade rullbanor, 700-900 meter långa. Givetvis blev fältet ganska snart för litet och kom att byggas ut i flera steg, det sista färdigt 1956. Flottiljen hade då två korsande banor byggda i betong; en 1.800 m lång och huvudbanan hela 2.500 m med en bredd av 40 m. Därutöver tillkom också nya förbindelsebanor och av flottiljens totala yta på ca 500 hektar, hade hela 37 hektar blivit permanentade.

Under byggnadsskedet användes olika lokaler i Nyköping för att klara driften innan allt var klart på Skavsta. Så fick man till exempel under första verksamhetsåren nöja sig med ett provisoriskt *sjukhem* inrymt i en privatvåning över dåtida Svensson Järnhandel på Östra Storgatan i Nyköping. Först i mitten av mars 1943 kunde det nyuppförda sjukhuset ute på Skavsta tas i bruk. Innan köket på F 11 blivit färdigt lagades dessutom maten på altanen/lastbryggan bakom järnhandeln och kördes med buss ut till F 11. Och under en period var depåstaben inhyst i provisoriska lokaler på Standard Hotell inne i Nyköping.

Uppsättningen av F 11 ställde naturligtvis också krav på Nyköpings stad inte minst vad gällde att få fram bostäder till flottiljens personal. Ett nog så stort problem i tider då brist på både material och kapital orsakat stor nedgång i byggnationen. Närmare hälften av arbetarna inom byggbranschen gick vid denna tid arbetslösa. Flottiljens behov av bostäder bedömdes från starten till 88 lägenheter om 259 rum och under de följande 4 åren ytterligare 136 rum. Detta välkomnades därför av många. Speciellt som byggnationen underlättades av nya möjligheter till finansiering som infördes av staten. Med flottiljens utbyggnad under åren växte även behovet av bostäder. Som bostäder till F 11:s personal uppfördes därför under 50-talet ett antal nya fastigheter i Nyköping, på Östanvägen och Regeringsvägen i Oppeby.

Den totala personalstyrkan kom med tiden att uppgå till ca 900 personer, vilket inkluderade de värnpliktiga. Dessa 900 fördelade sig på följande personalkategorier 50 officerare, 95 underofficerare, 180 underbefäl, 230 civila och 345 värnpliktiga.

3. Musikkåren

Den 1 oktober 1943 började F 11:s egen musikkår sin verksamhet. Musikdirektör Seved Mehlqvist var alltsedan starten musikkårens ledare. Till stor sorg för såväl all personal på F 11 som hela Nyköping drogs musikkåren in 1957.

Redan under de inledande förhandlingarna mellan staden och flygvapnet lär stadens företrädare ha framfört som ett krav, att om en flottilj sattes upp så skulle till den även knytas en musikkår. När så utbyggnaden av militärmusiken skedde under åren 1943/44 tilldelades F 11 en av flygvapnets åtta kårer. Musikkåren bestod av 19 man plus en musikdirektör.

Förutom den rent militärt betonade musiken skulle även andra musikformer kunna utföras. Man spelade bland annat dansmusik i olika sammanhang med varierande sammansättning från fyra till 12 man. Att vara musikelev var ofta ett hårt jobb. Förutom full arbetsdag med undervisning fordrades även att kvällarna avsattes för träning. Till detta kom musikkårens omfattande konsertverksamhet. Som exempel genomfördes under 1944 följande program:

Antal konserter i militära sammanhang; vid luncher och middagar 65 st, i flottiljverkstaden 29 st, flottiljaftnar 6 st, korum 7 st, dansmusik på F 11:s dansbana 2 gånger i månaden under sommaren plus på de olika mässarna vid personalkårernas fester. Man deltog också i olika militära sammanhang utanför flottiljen.

Antal framträdanden i civila sammanhang; för Röda Korset 4 st, på sjukhus i Nyköping, 4 st, på Hällets friluftsservering 20 kvällar, i Stora Hotellets trädgård 9 st samt midsommarspelen på Nyköpingshus. Dessutom deltog man i 1-majfirandet som civil musikkår, sjätte-junifirandet i Nyköping och Oxelösund. Förutom detta digra program var kårens personal även engagerad privat i olika sammanhang bl a orkesterföreningar.

En mycket uppmärksam insats gjorde den *Flygande musikkåren* vid F 11 den 3 januari 1951 vid Flygets dag på Gärdet i Stockholm. Det var fem Fieseler Storch-flygplan, med två trumpetare i varje flygplan, som på låg höjd och med avdragen motor passerade hedersläktaren. Från planen hördes då fanfarnerna ur Ivar Widners Signalmarsch ut över åskådarna. Det var Sveriges första flygande musikkår.

Nämnas bör även att en stor del av musikkårens personal, vid sidan av tjänsten, även verkade som lärare vid Nyköpings kommunala musikskola. F11 musikkår var en verklig tillgång för musiklivet i staden och dess omnejd.

4. Parader och fanöverlämningar

Som framgår av musikkårens verksamhet var parader och ceremonier med personal från flygflottiljen, för det mesta med musikala inslag, ett ofta återkommande inslag i Nyköping. Ofta lockade evenemangen stor publik längs stadens gator. Den första, och kanske största militära händelsen i staden lockade man ur husse.

Bara drygt ett halvår efter det att den tretungade flaggan för första gången gick i topp för F 11 på Skavsta, så var tillfället kommet för flottiljen att mottaga sin egen fana, skänkt av H.M.. Konungen. Det var den 25 maj 1942, som CF 11, överstelöjtnant Birger Schyberg, fick mottaga F 11 fana ur dåvarande H.K.H. Kronprins Gustaf Adolfs hand. Överlämnandet ägde rum på Stora Torget i Nyköping, där en högtidlighet hade anordnats. På tre sidor av torget stod F 11 personal uppställd med CF 11 i spetsen. Torgets sidor var kantade av ett stort antal intresserade Nyköpingsbor, som ville åse skådespelet. Alla fönster omkring torget var upptagna av åskådare och till och med flera hustak hade tagits i anspråk. På norra sidan av torget vid residenset var platsen för särskilt inbjudna som t ex landshövding Anders Wijkman, CFV general Torsten Friis samt dennes nyutnämnde efterträdare generallöjtnanten Bengt Nordensköld, representanter för länsstyrelsen, stadsfullmäktige, med flera. Efter överlämnandet av fanan till flottiljchefen följde korum av flottiljpastorn Bengt Håkansson och till slut blev det förbimarsch för H.K.H. Kronprinsen på Tingshusplatsen. Med den nya fanan i spetsen marscherade Flottiljens personal från Stora Torget ned Brunnsgatan och förbi Tingshusplatsen, där Södermanlands regementes musikkår stod uppställd. Man kunde redan märka en god samhörighet mellan staden och flottiljen. Det nya inslaget i Nyköping, som ju F 11 innebar, hade redan skänkt staden en ny prägel.

5. Flygdagar

Flyget har alltid fascinerat människan. Det framgår tydligt i samband med de flygdagar som under åren arrangerats av flygvapnet. Dessa har alltid lockat stora åskådarmassor till flygvapnets flottiljer. Det gäller naturligtvis även de många flygdagar som arrangerades vid F 11. På cykel, i bil och med specialbeställda bussar strömmade intresserade åskådare ut till Skavsta. Flygdagarna gav allmänheten möjlighet att komma nära allt det spännande och normalt oätkomliga på flottiljen och på nära håll få uppleva hisnande och dånande flyguppvisningar.

F 11 bjöd på många flygdagar under åren, som regel i samband med årsjubileum, som t.ex. 1946 då F 11 fyllde fem år. Flygdagarna bjöd inte enbart på flyguppvisningar. I hangarer och på uppställningsplatser fanns också utställningar av allehanda slag. Där exponerades de flesta av flottiljens olika funktioner och besökarna fick med guider och bilders hjälp reda på hur arbetet gick till i trafikledartornet, på väderavdelning, på avdelningen för säkerhetsmaterial med demonstration av fallskärmar och livbåtar, kameraverkstad, fotoavdelning med filmframkallning och fototolkning, värnpliktsutbildning, räddningstjänst m.fl. Då fanns också möjlighet att komma nära och titta in i flygmaskinerna. De mest intresserade kunde till och med få möjlighet att provsitta och uppleva miljön i flygplanens sittbrunn.

Ett mer spektakulärt uppdrag av F 11 genomfördes i samband med flygvapnets 25-årsjubileum 1951, dock inte på Skavsta utan på Ladugårdsgärde i Stockholm, dit flygvapnets firande förlagts. För att visa spaningsflygets förträfflighet skulle festområdet fotograferas från 10.000 meters höjd i samma ögonblick som konungen anlände till platsen. Senast en timme senare skulle en inramad förstoring av fotot överlämnas till konungen. Stor dramatik utbröt då flygplanet (S31 Spitfire) efter fotograferingen fattade eld vid landningen på Bromma. Snabbtänkta fototekniker lyckades dock få bort kamerakassetterna och skicka dessa vidare till fotolabbet för framkallning och kopiering. Strax före utsatt tid landade en Fieseler Storch (S14) framför läktaren och föraren kunde överlämna fotot till H.M. Konungen, som undrade över de vita prickarna på bilden. Något pinsamt blev han då uppmärksam på att han kommit med blå skärmmössa, i stället för anbefalld vit

6. Flottiljaftnar, lucia o.l.

Till en av flottiljchefens trevligare uppgifter hörde det återkommande uppdraget att med kram och kindpuss uppvakta årets lucia. Ljusdrottningen med tärnor var ett av de stående inslagen i den mer "lätsamma" verksamheten på flottiljen. När det drog ihop sig till fest på flottiljen öppnades ofta grindarna för såväl anhöriga som andra inbjudna "civilister".

Till de större evenemangen hörde de s.k. flottiljaftnarna, vilka gick av stapeln i matsalen. Såväl värnpliktiga som befäl, civilanställda och inbjudna bjöds på både underhållning av revygång och dansmusik. Till underhållningen hörde självklart även framträdande av begåvade ur flottiljens egen personal.

Under F 11:s tidiga år fanns en dansbana inne på flottiljområdet, där det under sommarsäsongen arrangerades dans för allmänheten. Till stor glädje naturligtvis för alla som till vardags vistades och var mer eller mindre bundna till flottiljen. För musiken stod såväl F 11 musikkår som andra dansorkestrar.

Dansbanan låg i anslutning till vaktlokalen, varifrån det var lätt att kontrollera inpasserande dansgäster. Vaktposter stod också utplacerade på de vägar som ledde från dansbanan till övriga flottiljområdet, så att inga obehöriga kunde smita in på förbjudet område.

7. Kungar, prinsar och skolbarn

Såväl prinsar, konungar, svenska och ryska statsmän som vanliga "kändisar" gästade Skavsta under F 11:åren. Ibland på genomresa men oftast för att ta del av verksamheten. Uppskattade besök av både flottiljen och besökarna var när vetgiriga barn från bygdens skolor kom på studiebesök till flottiljen. Studiebesöken var mycket populära och förekom under flottiljens hela verksamhetstid. Även föreningar, organisationer och företag var välkomna på studiebesök som ett led i flottiljens önskan att stärka banden och samspelet mellan flottiljen och bygden.

Prinsar och konungar kom givetvis i deras egenskap som generalspersoner inom försvaret för att informera sig om verksamheten. Bland dessa kan nämnas H.M. Konung Gustav VI Adolf, som redan som H.K.H Kronprins Gustaf Adolf gästade flottiljen i samband med invigningen. Vår nuvarande H.M. Konung Karl XVI Gustaf gästade som kadett och Kronprins F 11 i september 1967. Bland prominenta gäster fanns även H.K.H prins Wilhelm, som besökte flottiljen för första gången 1943, statsminister Tage Erlander med flera. Erlander även i samband med att ryske premiärministern Nikita Chrustjev landade på F 11 för vidare transport med bil till statsministerns sommarresidens Harpsund utanför Flen. Även en av Chrustjevs efterträdare, Kosygin använde Skavstaflottiljen som landningsplats.

Flera av datidens mer eller mindre kända skådespelare och artister gästade flottiljen i samband med filminspelningar – kanske någon minns t ex. *Flygplan saknas*, inspelad delvis på F 11 i mitten av 60-talet.

En stor stjärna vid tiden för besöket 1960 var racerföraren Joakim Bonnier, som inte bara var på besök, utan även bjöds på ett flygpass i S32 Lansen.

8. Civilanställda

I början av 1970-talet uppgick den totala personalstyrkan på F 11 till ca 900 personer, vilket inkluderade de värnpliktiga. Av dessa var ca 230 civila.

Redan från början var ett stort antal civila anställda på flottiljen. De flesta i flottiljverkstaden, som redan vid starten hade 100 civilanställda.

Verkstaden eller sk *monteringshall* av större format var under F 11-tiden gemensam för hela flottiljen. Underhåll av flygmaterielen har sedan flygvapnet bildades utförts på tre nivåer A-, B- och C-nivå. A-nivån var det underhåll som utfördes av tidigare divisionernas markstyrka och på senare år i dagens kompaniorganisation. B-nivån är flottiljverkstäderna och C-nivån representeras av de tidigare centrala verkstäderna, vilka idag är överförda till FFV (Förenade Fabriksverken). Vid flottiljverkstaden utfördes större tillsyns-, reparations- och vissa modifieringsarbeten på förbandets flygmateriel, dvs flottiljens flygplan med utrustning, basmateriel, kameror, säkerhetsmateriel mm. Efter bara något år fick F 11:s verkstadspersonal utföra en ganska unik arbetsprestation. Redan från första stund hade flottiljens nya tvåmotoriga spaningsflygplan S16 Caproni blivit ett problem. Sommaren 1942 inträffade nämligen ett haveri med ett S16-plan pga att höger vinge bröts av. Detta kom sedan att bli upptakten till ett genomgripande modifierings- och förstärkningsarbete på flottiljverkstaden. Hundratals snickare, bil- och cykelmontörer från hela Mellansverige drogs ihop till Skavsta och flottiljverkstaden byggdes tillfälligt ut till en specialverkstad. Dessa arbeten pågick under hela två år.

Civilanställda fanns dessutom på en rad andra platser på flottiljen, som t ex personalen som såg till att de 900 personerna på flottiljen fick sina dagliga behov av mat och fika tillfredsställda. Här fanns skomakare, förrådspersonal, sömmerska, meteorologiassistenter, kanslihusets administrativa avdelningar, fotografer, hundgårdsförman, sjuk- och tandvårdspersonal och många andra, för vilka F 11 var som vilket företag som helst, utan krav på honnör och enskild ställning.

9. Värnpliktiga

Fler än 15.000 ynglingar har tillbringat ett år eller mer av sitt liv på F 11 i samband med sin värnplikt. Många kom från närliggande orter men många kom också längre ifrån och fick se Nyköping för första gången. Unga män i mörkblå permissionsuniform var därför ett vanligt inslag i stadsbilden, ända fram till senare år, då civil klädsel blev tillåten på kvällsutflykten. En del hittade sin tillkommande vid någon danskväll och rotade sig i Nyköping. Andra tog värvning och blev kvar av den anledningen. Men för alla gällde dock att de fick en bild av Nyköping och Sörmland med sig hem. I allra flesta fall fick de värnpliktiga också en värdefull och ofta kvalificerad utbildning för de olika tjänsterna vid flygvapnet. En utbildning som inte sällan även var dem till gagn även efter värnpliktstjänstgöringen. Här några ord från tre som var med:

Värnpliktige 319 Pettersson, andremekaniker på B 3 1943;

"Livet på F 11 är prima. Tjänsten är hård men trivsamt. Och maten är bra. Man har strängt taget ingen anledning att klaga. Det finns mycket snygga flickor i stan, Storgatan är ströget och mötesplatsen och Stora Hotellet "swingplatsen" allt efter skick och fason i en småstad".

Bengt Karlsson värnpliktig vaktsoldat 1947-48;

"Det var ju fint att ligga på F 11. På den tiden var det ju ingen värnpliktig som hade bil, jag tror någon hade motorcykel. Självcyklade jag hem till Sjösa så fort jag kom åt. Som vaktsoldat så hade man ju ledigt vart fjärde dygn och kunde komma hem och hjälpa till i jordbruket. Och nog tyckte man att 1 krona om dagen inte var så dumt på den tiden. Efter 300 dagar fick man ju t o m 1:50! Det var en fin stämning och bra mat. Man kunde gå på bio en gång i veckan för 50 öre och det var billigt på markan".

Peter Liander, fotoavdelningen 1978;

"Vid mönstringen tilldelades jag Armén. Men jag överklagade och kom till Flygvapnet och F 11. Jag hade fotografering som hobby och hade bl a deltagit i flera fotokurser för flygpojkar. Jag hade turen att bli placerad på fotoavdelningen, ett jobb som jag jättetrivs med. Jag bor i Solna men jag, liksom de flesta, tycker att Nyköping är en trevlig stad. Här finns många trevliga flickor - men tyvärr få ställen där man kan gå och dansa. Det blir mest att man hälsar på de värnpliktskompisar som är från stan".

10. Flyglottorna

I januari 1949 bildades Nyköpings flyglottakår, med uppgift var att stödja F 11 och verka för frivilliga försvarsinsatser. Det fanns vid denna tid ökat behov av lottor i nya luftbevakningscentraler, men i ändå högre grad i F 11 foto- och underrättelseverksamhet. Många är de kvinnor som på ett synnerligen förtjänstfullt sätt lagt ner både tid och krafter på olika sätt till Nyköpings lottakårs och flottiljens fromma. Nämnas bör *Märta Ek* kring vilken frivilligverksamheten vid F 11 kretsade under många år. Verksamheten beskrivs bäst med hennes egna ord:

”Själv kom jag med i bilden 1943. Jag var då förplägnadslotta i Armén och lånades ut till F 11 för att tjänstgöra som biträdande husmor på Roma på Gotland. På den tiden fanns det nämligen inga flyglottor. 1948 blev jag kallad till dåvarande chefen för F 11, överste Arthur Henricson. Han ville, att jag skulle ta anställning som flottiljens första frivilligassistent, vilket jag accepterade. 1949 bildade vi en flyglottaavdelning vid flottiljen. Den nye chefen, överstelöjtnant Greger Falk, förklarade hur han ville ha det: Det skulle anordnas kurser för signallottor, förplägnadslottor, sjukvårdslottor och expeditionslottor. Fotolottor och underrättelselottor tillkom långt senare. Detta medförde självklart en väldig massa arbete, där jag hade stor nytta av såväl lokal, som personkännedom. Jag fick resa runt med olika rekryteringsofficerare för rekrytering ute i bygderna. Var vi än drog fram i Sörmland möttes vi med vänlighet och intresse och en påtaglig försvarsvilja. Efter ett hårt arbete hade jag 20 luftbevakningsstationer lokalt bemannade med lottor, vårt berömda *Oppunda kompani*. Så drev vi luftbevakningskurser på flottiljen och reste runt och körde spel ute i bygderna på kvällarna. Totalt har ca 2.500 lottor utbildats vid F 11. En oerhörd stimulans innebar det att vi så ofta fick vara ute tillsammans med divisionerna i praktisk tjänst som till exempel Roma, Fårösund, Karlstad, Snogeholm. Det var aldrig svårt att få unglottorna att ställa upp och vi tog väl hand om dem. Efter att ha tjänstgjort vid F 11 som förplägnadslotta, biträdande husmor, moblotta, frivilligassistent, administratör och instruktör slutade jag vid F 11 år 1969 och började leda matlagningsskurser i Medborgarskolans regi”

Märta Ek fortsatte med matlagningsskurser ända fram till sin död vid 99 års ålder.

11. Flygpojkar

Redan 1950/51 startade flygvapnets ungdomsverksamhet och naturligtvis var F 11 med i detta från början. Flygpojksverksamheten blev verkligen en sporre för skolpojkar i Nyköping med omnejd. Dessa kunde antingen delta i verksamheten under kvällar och helger under vinterhalvåret eller delta i sommarläger.

Kurserna innehöll flygplanidentifiering, motorlära, luftnavigation, flygning i den enkla simulatorn *Linktrainer*, foto och mycket annat. Syftet var att ungdomsutbildningen skulle ge en bred yrkesinformation om flygvapnet. Det har också visat sig att många som deltagit i denna ungdomsverksamhet också sedan har valt något yrke i flygvapnet.

Den absoluta höjdpunkten var naturligtvis en flygtur med skolflygplanet Sk 16 i slutet av kursen. För de ungdomar som visat den rätta gnistan, så fanns även möjlighet att delta i det internationella flygpojkutbytet *International Air Cadet Exchange*. Här har F 11 haft flera pojkar. Kontakten med den uppväxande generationen var av ovärderlig nytta för flygvapnet.

12. Mässar, nu till för alla

Officersmässen (fd) är uppförd i trä och går i herrgårdsstil. Den var varm och ombonad och hade en trevlig färgsättning, som gav kårens medlemmar både trevnad och bekvämlighet. Fram till 1970-talets början hade man egen mässhushållning med anställd husmor, som biträdades av några värnpliktiga. Efter 1970-talets rationaliseringar av mässverksamheten serverades på officersmässen endast *kronans lunch*, vilken hämtades från militärrestaurangen (stora matsalen). Samtidigt öppnades mässen även för andra kategorier än officerare med vederlikar. Många glada fester med såväl anhöriga som inbjudna från staden ägde rum på mässen under åren. Efter nedläggningen av F11 sommaren 1980 stod byggnaden tom i ca 10 år. Idag är Frivilliga Flygkåren hyresgäst. Själva mäsbyggnaden utnyttjas för administrations- och lektionsverksamhet. Inkvartering kan erbjudas i de intilliggande bostadshusen. Möjligheten för allmänheten att hyra mässen som festlokal har under senare år blivit mycket populärt vid t ex bröllop.

Underofficersmässen (fd) är en lång byggnad i bungalowstil, som var hemtrevligt inredd med en stor matsal och sällskapsrum. Även underofficersmässen hade egen mässhushållning fram till dess att de nya bestämmelserna trädde i kraft. Många var naturligtvis de fester som under åren hölls även på denna mäss. När Skavsta 1984 blev en kommunal flygplats totalrenoverades mässlokalen och övergick till att bli representations- och konferenslokal för kommunen och flygplatsbolaget. Bostadslängan har nästan fått hotellstandard och används som övernattningsbostäder för flygbesättningar och annan personal. Byggnaden kallas numera *Skavstavillan* och kan liksom officersmässen hyras av allmänheten.

Manskapsmässen var namnet på underbefälens och de värnpliktigas mässlokal. Den låg vackert belägen alldeles i flygfältets östra kant. Utformningen påminde mycket om en badortsrestaurang med en stor ljus glasveranda mot flygfältet. I denna inrymdes förutom sällskapslokal, för såväl underbefäl som värnpliktiga, även marketenteri med servering inom- som utomhus, andaktsrum mm. Under flottiljens första år fanns utanför även en minigolfbana. Manskapsmässen med marketenteriet var visserligen enklare i sin inredning än de övriga mässarna, men den var ändå som ett andra hem för många - framför allt de värnpliktiga, som annars var hänvisade till sina logement. Manskapsmässen var mot slutet i ganska dåligt skick och i juni 1990 gick byggnaden rivningens öde till mötes.

13. Idrott

Det kanske största kontaktområdet mellan flottiljen och samhället var idrotten. Dess mångfald och breda intresse ledde till ett omfattande utbyte mellan F 11-personal och utövare från Nyköping och övriga landet.

Störst var handbollen där F11 IF under tre säsonger 1947 – 1950 spelade i allsvenskan. Stora åskådarmassor lockades till gymnastiksalen på Skavsta. Till premiären mot Majorerna från Göteborg 1947 kom det ca 1.400 personer, och mot svenska mästarerna Redbergslid noterades det stående publikrekordet på 1.525 åskådare. En nästan ofattbar siffra med tanke på att det i stort sett bara handlar om en vanlig gymnastiksal.

Näst handbollen lyckades F 11 bäst med *friidrotten*. 1946 blev Roland Nilsson *svensk mästare* i kula med 15,69 och året därpå slog han *svenskt rekord* med 15,93. I europastatistiken låg han länge tvåa. Rolf Gustavsson var en god kvartmilare med bästa tid strax under 50 sek på 400 m slätt. Hans bästa prestation var en tredje plats på långa häcken vid SM 1947 med tiden 54,4 sek.

Boxningen kom igång 1942 och 1943 lyckades man få en av Sörmlands bästa mellanviktare, Bert Bergqvist, i sina led. Flera lovande ungdomar kom fram i boxning. Lättviktaren Harry Ackerstig var finalist vid JSM 1943 och Roland Andersson nybörjarmästare 1945.

F 11 IF skördade även stora framgångar i olika militära sammanhang. Bl.a. vann F 11 flygvapnets första mästerskapsturnering i ishockey 1943.

En stor gren var *skytte*, främst pistolskytte där F 11 hade stora framgångar vid såväl militära som civila tävlingar. Främst av alla duktiga skyttar var Sven Palmblad, som 1956 blev svensk mästare.

Stor betydelse hade även *korpidrotten*, som här sammanfattas av Åke Ryberg

”Idrotten på F11 spelade en mycket viktig roll i många avseenden och satte sin prägel på både verksamhet och personalen. Som tidigare nämnts spelades mycket korp-handboll, och med de stolta traditioner som fanns, innebar det att F11 oftast tampades i toppen. F11 blev också flera gånger korpmästare. Under en period hade F11 till och med ett damlag som spelade handboll i korpsammanhang. Det spelades naturligtvis också mycket fotboll, och även här blev F11 korpmästare vid flera tillfällen, för både elvaman-na och sjumannalag. Bandy förekom också en tid, och för ändamålet spolades idrottsplatsen. För att återvända till vintersporterna så deltog F11 naturligtvis också i de Hockey-Bocky turneringar som anordnades av korpen”.

14. F 11 och civila klubbflyget

Under krigsåren växte modell- och segelflygrörelsen kraftigt i vårt land och så även i Södermanland. F 11:s lokalisering till Nyköping kom att få en väsentlig betydelse för den civila flygsporten. På initiativ av bland annat dåvarande chefen för F 11, översten Birger Schyberg, beslöts den 18 april 1943 på en sammankomst på biografen Grand i Nyköping, att en flygklubb borde bildas på orten. Nyköpingsklubben verkade till en början endast som lokalavdelning till ÖSFK (Östra Sörmlands Flygklubb). För att flygverksamheten skulle komma igång i Nyköping med omnejd utlånade ÖSFK ett glidflygplan av typen *Anfänger*. Emellertid havererade ganska snart den lånade glidaren och ÖSFK överförde sedermera ett annat glidflygplan, typ *SG-38*. Redan från begynnelsen måste Nyköpingsavdelningen stöttas av F 11-personal. Såväl inom modell- som segelflygsektionerna kom den flygmilitära personalen från F 11 att vara engagerade som lärare. Till en början kom därför helt naturligt de militära instruktörerna att dominera, men efterhand kom allt fler civila lärare att utbildas. Flygklubbens förste kontaktman var löjtnanten Sten Dahlborg. Från F 11:s sida fanns det också ett starkt intresse av att stödja klubbverksamheten. Det var ett bidrag, som bland annat tog sig uttryck i att F 11 ställde upp när det gällde service och reparationer av flygklubbens materiel. Dessutom hade man fri tillgång till undervisnings- och demonstrationslokaler ute på Skavsta. År 1946 bildades Nyköpings Flygklubb (NFK) och som ordförande valdes direktör Torsten Eriksson. Strax före krigsutbrottet hade ÖSFK på Vängsö anskaffat sitt första motorflygplan, en *Bücker Jungman*, som skulle användas på deras flygskola. Men i och med att kriget bröt ut blev det ett snabbt slut på motorflygverksamheten vid Vängsö. När freden kom våren 1945 steg förhoppningarna om att motorflyget nu så sakteliga skulle dras igång igen. Nu rädde dock instruktörsbrist. Man vände sig då till CF 11, överste Schyberg, och efterhörde om han möjligen hade någon anställd på flottiljen, som kunde hjälpa Vängsöklubben. F 11 hade en synnerligen lämpad flygare - Gösta Brink. Han hade varit flyglärare vid Norrköpings Flygklubb samt lärare vid Centrala Flygskolan i Eskilstuna och sedan inkallats och placerats som fanjunkare på F 11 vid dess uppsättning 1941. På lediga stunder blev han ÖSFK trogen i många år och var där en centralgestalt. Flygklubsverksamheten var en viktig och betydelsefull del i samspelet mellan bygden och militärförbandet.

15. I samhällets tjänst

F 11 har under årens lopp på ett flertal olika sätt hjälpt allmänheten med olika former av flyguppdrag. Så till exempel den ovanligt kalla vintern 1942, då F 11 undsatte Gotland. På grund av den stränga vintern och genom de issvårigheter, som då uppstod, hade Gotland ytterst svårt att hålla sjöförbindelserna med fastlandet öppna. Från de 28 januari var man helt utan sjöförbindelser. Detta medförde självfallet många svårigheter, framförallt när det gällde förnödenheter som karbid, medicin osv råkade man i ett ytterst brydsamt läge. Bristen på karbid gjorde att många gotländska hem och förläggningar nu saknade lyse.

Det kom larmrop från Visby om hjälp med förnödenheter, där just karbid och läkemedel var de mest skriande behoven. Dåvarande CF 11, överstelöjtnant Birger Schyberg, kunde då bevisa flygvapnets allmänna användbarhet även för fredliga insatser, genom försörjningsflygningar till det infrusna Gotland. Tisdagen den 6 februari 1942 kunde F 11 i sitt ordinarie flygövningsprogram lägga in flygningar till Gotland med fem stycken B3:or och en Ju52:a. B3:orna var lastade med 800 kg vardera under det att Ju52:an kunde medföra 1200 kg förnödenheter. Efter tre kvarts timmes flygning i snödigert väder landade F 11-planen lyckligt på Visby på förmiddagen. Det blev ett festligt mottagande då befolkningen i Visby med omnejd nästan hade gått man ur huse, med landshövdingen och militärbefälhavaren i spetsen, för att möta undsättningsexpeditionen. Landshövdingen tackade för en synnerligen snabb och effektiv hjälp till gutarna i sin isolering. Runt om och vid fältgränsen stod människor och hurrade och viftade till flygarna, som nu brutit isblockaden.

Andra exempel på uppdrag för samhället var för F 11:s del fotouppdrag för såväl Rikets Allmänna Kartverk som för bl a Nyköpings stad som grund för kartframställning, markplanering och projektering. Fotouppdrag gjordes även i samband med rasolyckor för att ge berörda myndigheter en överblick över katastrofområdet. Dessutom deltog F 11 i spaning efter saknade båtar och kunde ibland rapportera om skogsbränder som upptäcktes i samband med flyguppdrag.

En något udda verksamhet var de s.k kikhösteflygningar som F 11 utförde med flygplanet B 3 under 1940-talet. Syftet var att lindra besvären för barn med kikhosta genom att flyga barnen på hög höjd. Resultatet av verksamheten är dock tveksamt.

16. Nedläggningen

Första uppgifterna om en nedläggning av F 11 dök upp i pressen redan under andra hälften av 1960-talet. De minskade ekonomiska ramar som statsverkspropositionen för budgetåret 1967/68 innehöll, tvingade CFV att föreslå indragning av två flottiljer samt att ett antal divisioner vid en rad förband skulle vakanssättas. De två föreslagna nedläggningsflottiljerna var denna gång F 9 i Göteborg samt F18 i Tullinge. Faran för F 11:s del var över för denna gång.

Efter många turer och utredningar kom så riksdagsbeslutet i maj 1975 att F 11 och F 12 skulle läggas ned. F 11 skulle vara avvecklat under budgetåret 1979/80. Avvecklingen skedde stegvis. Två divisioner med tillhörande stationskompanier drogs in 1976. 1978 drogs Lansen-divisionen in och 1979 drogs sista Draken-divisionen med stationskompani in. 1980-07-01 var hela flottiljen avvecklad.

Avslutningsceremonin ägde rum på F 11 den 30 juni 1980. Denna ceremoni hölls på precis samma plats som den 14 oktober 1941, när CF 11 tog Skavsta i bruk och örlogsflaggan hissades för första gången. All F 11-personal, före detta F 11-anställda, anhöriga och andra som haft anknytning till flottiljen hade samlats. Flera tidigare F 11-chefer hade kommit och på hedersplats återfanns Greta Bull Schyberg, änka efter F 11:s första chef, generalmajoren Birger Schyberg. I avslutningsceremonin deltog även försvarsministern Eric Krönmark, ÖB Lennart Ljung, CFV generallöjtnant Dick Stenberg, Landshövding Bengt Gustafsson, företrädare för länet, kommunen och andra myndigheter. Nedläggningsceremonin började med att fyra spanings-viggen S37 från F13 flög över flottiljen med dämpad fart. Därefter vidtog diverse tal, där alla ganska gemensamt beklagade nedläggningen och samtidigt betygade sin aktning för flottiljens och personalens arbetsinsatser. F 11:s siste flottiljchef, överste 1.gr Kurt Hagerström överlämnade fanan till flygvapenchefen, som i sin tur överlämnade densamma till F13:s ställföreträdande chef, överste Stig Abrahamsson. F 11:s fana kom fortsättningsvis att förvaras på Brävalla flygflottilj F13 i Norrköping och efter dess nedläggning på F16, Uppsala, som varande traditionsbärande flottilj för nedlagda F 11 och F13. Avslutningsceremonins sista punkt innebar att hala F 11 örlogsflagga för sista gången. Därmed var Kungliga Södermanlands Flygflottilj epok slut och F 11 stängt för alltid.

Huvudman för F 11 Museum är

NFF

Nyköpings Flyghistoriska Förening

NFF bildades 1995 för att trygga F 11 Museums framtid, då grundarna F 11 Veteranerna, är en förening som på sikt tyvärr kommer att försvinna.

För att bredda intresset för verksamheten har NFF som målsättning att värna om hela den lokala flyghistorien, dvs. civilflyg, modellflyg och arméflyg.

Föreningen är öppen för alla. Som medlem är du välkommen till föreningens olika aktiviteter i form av föredrag, resor och andra aktiviteter – och där du framför allt får trevliga stunder tillsammans med andra likasinnade. Genom föreningens Medlemsblad, som utkommer med 4 nr/år får du information om F 11 Museum och föreningsaktiviteter.

Årsavgiften är 150 kr, juniorer 75 kr.

Bli medlem i NFF

F11 Museum

Skavsta Flygplats, 611 92 Nyköping

Tel 0155-21 18 98, Postgiro 82 46 05-0

e-post: f11.museum@allt2.se, www.f11museum.se